

МОВОЗНАВСТВО

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

УДК 811.161.2

Ландер М. А.,

викладач,

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

СПЕЦИФІКА РОЗПОДІЛУ АБРОМОРФЕМ У НАЗВАХ ЗНАРЯДЬ І ЗАСОБІВ ДІЇ

Актуальність теми пов'язана з продуктивністю абрєвіації як способу деривації, що пояснюється доступністю, оперативністю створення абрєвіатур, раціональністю (лаконічністю, економністю, семантичною місткістю, інформативністю) їх структури. Під абрєвіацією розуміється не будь-яке скорочення в мові, а процес скорочування словосполучень до початкових елементів слів, синтаксична конденсація складної назви, вираженої словосполученням. Абрєвіатура – скорочений відповідник словосполучення, який утворився внаслідок абрєвіації. Абрєвіатура є засобом концентрації інформації, економії часу комунікантів. Абрєвіатури в одній назві поєднують предмети та їх якості, тому у семантичному плані є більш об'ємними порівняно зі звичайними словами. Дослідження складноскорочених слів тісно пов'язане з проблемами термінотворення, вноормування та стандартизації національної термінології, оскільки репрезентує термінологічну номінацію. Поширення в сучасній технічній термінології усічених основ не перешкоджає сприйманню змісту, а зумовлює розумну економію мовного матеріалу.

В україністиці абрєвіатури досліджували Г. М. Віняр [1], І. М. Думчак [2], Л. Ф. Каховская [3], Н. Ф. Клименко [7], Л. В. Колесников [5], О. А. Стишов [8], проте вони залишаються ще недостатньо дослідженими. Відсутня однозначність у термінології, пов'язаної з явищем абрєвіації – має місце різне розуміння однакових понять, паралельне вживання різних термінів на позначення одного поняття. Як спосіб вирішення цієї проблеми пропонується внесення єдиної загальноприйнятої класифікації абрєвіатур до нової редакції українського правопису, що дозволить вирішити низку проблем практичного характеру, пов'язаних із написанням, відмінюванням, родовою диференціацією, запозиченням абрєвіатур. Немає єдності поглядів у лінгвістів щодо причин виникнення абрєвіатур. Найвні в лінгвістичній літературі класифікації абрєвіатур відтворюють особливості їх структури, функціонування, фонетичні властивості. Слабко вивчено абрєвіатури в лексикологічному плані, зокрема як особливі лексичні знаки зі специфічною семантичною функцією. Вивчення абрєвіатур у плані типології лексичних знаків, на думку Л. В. Колесникова [5, 60], дасть можливість пояснити такі тенденції у розвитку цих дериватів, як перетворення їх у повноцінні лексеми. Встановлення знакової сутності різних типів абрєвіатур необхідне у силу їх об'єктивної неоднорідності.

Метою розвідки є з'ясування специфіки словотвірної будови абревіатур на позначення знарядь і засобів дії, що зумовлена особливостями дистрибуції аброморфем у цій групі дериватів, а також дією сучасних загальнономовних тенденцій.

Первісно (генетично) усім абревіатурам властива семантична багатоелементність, оскільки вони виникають як знаки знаків, синсемантичні субститути повних назв у тексті. У подальшому абревіатури можуть залишатися такими ж дейктичними знаками обмеженої сфери вживання не зрозумілими без контексту (це стосується в першу чергу вузькоспеціальних термінів-абревіатур). Інша частина абревіатур (загальнонаукові терміни, абревіатури, що зазнали детермінологізації, набули статусу узуальних лексичних одиниць) перетворилася на звичайні автосемантичні лексеми необмеженої сфери вживання, зрозумілі поза контекстом. З огляду на сказане вище абревіатури можна поділити на одиниці обмеженої (синсемантичні) та необмеженої (автосемантичні) сфер вживання. Стосовно різного ступеня вияву дейксису, що впливає на внутрішню семантичну структуру абревіатур, останні діляться на семантично складні, багатоелементні та прості, одноелементні. Значення перших спрямовано на текст, вибудовується сумою значень заміщуваних компонентами абревіатур лексем. Значення других спрямовано на дійсність [5, 64]. Саме такі абревіатури, на думку І. М. Думчака, можна визнати універбами: “Продуктом семантичної конденсації є лише ті утворення, які лексикалізувалися (мають парадигму відмінювання іменника, набувають дериваційного потенціалу, функціонують незалежно від повної назви)” [2, 13].

Абревіація суттєво вплинула на всю систему словотворення, активізувала скорочування як спосіб деривації, стимулювала скорочення неабревіатурних слів за своїми зразками: *маг* (*магнітофон*), *метро* (*метрополітен*), *плекс* (*плексиоглас*). Нині активізувалися деякі словотвірні типи частково скорочених абревіатур унаслідок поєднання усиченого слова-означення та повного слова-означуваного. Початковими скороченими компонентами прикметникового походження виступають переважно як давно відомі запозичені лексемоморфеми, зокрема: *теле-* (*телемонітор*), *біо-* (*біовізор*, *біоустановка*), *спец-* (*спецкомп'ютер*), так і активізовані в словотворі української мови в останні десятиліття: *іно-* (*іномарка*). Розглянуті складноскорочені слова засвідчують зростання актуальності відповідних понять і реалій у сучасному житті української і світової спільноти. Засвідчено зовсім нові аброморфеми, які в попередні періоди розвитку української мови не зустрічалися: *геркон* (герметичний контакт), *іномарка*, *мікрокатор* (індикатор), *інтеграф* (інтеграл + граф), *банкомат*.

Абревіатури є неоднорідними за структурними, семантичними, фонетичними, стилістичними, графічними та правописними параметрами. Залежно від того, що береться за основу складових частин (один елемент чи якийсь сегмент), абревіатури прийнято поділяти на ініціальні (акроніми) та складноскорочені слова – абревіатури, утворені на базі складних найменувань шляхом поєднання в одне слово сегментів (частин) слів, що входять до їх складу. Залежно від характеру поєднувальних сегментів серед абревіатур цього типу розрізняють

складові – утворені з початкових складів базового найменування: *авіаль*, *азофоска*, *альфер*, *альфоль*, *амонали*, *амонити*, *амотопи*, *амофорс*, *геркон*, *лінкор*, *напалм*, *руберомаст*, *цитраль*; універбати – утворені на основі словосполучень, серед яких кількісно невелику групу становлять деривати з усіченням усіх компонентів: *бетел* – *бетон електротехнічний*, *вторма* – *вторинний матеріал*. Показовим є випадок редукції від 8 компонентів до 2: *дикарбоетоксиетилдитіофосфат* – *карбофос*. Для сучасної української мови характерне скорочення слова не на морфемному шві та склеювання штучних, не морфемних частин слова, що можуть ставати терміноелементами попри невиразність їх семантики.

Складово-словесні (частковоскорочені) абрєвіатури складаються із початкового сегмента одного слова та цілого слова (контрактури): *автотранспорт*, *агротехніка*, *артснаряд*, *врубмашина*, *запчастини*; складово-звукові абрєвіатури поєднують у собі сегмент одного (або декількох слів) і початкові звуки інших слів твірною словосполучення (*термоерс*).

Найбільшу за обсягом групу лексем зі значенням інструменталія, за нашими спостереженнями, становлять контрактури з атрибутивними відношеннями між компонентами: *автонавантажувач*, *агітвагон*, *аглострічка*, *гастроємність*, *дифконденсатор*, *єврошини*, *канцприладдя*, *лубволокло*, *міндобрива*, *міськелектротранспорт*, *плавзасоби*, *фансировина*. Прозорість внутрішньої форми (обов'язкова наявність повного слова, скорочення не всіх компонентів твірної синтаксичної структури) полегшує їх розуміння, активізує процес входження до загальноновживаної лексики з подальшою їх кодифікацією. Як слушно зазначають дослідники, структура частковоскорочених слів свідчить про їх проміжний характер між абрєвіацією та основоскладанням [3, 12].

Серед цієї групи складово-словесних (частковоскорочених) абрєвіатур нині активними є такі дериваційні моделі: 1) скорочення, подібні за структурою до композитів, оскільки усічений компонент поєднується з повним словом сполучним голосним *о* або *е* (*е*) – близько 50 основ: *азбопапір*, *азбослюда*, *азбофарба*, *алюмомідь*, *армокаркас*, *бетономашини*, *боєприпаси*, *бронедрезина*, *бронекатер*, *бронескло*, *бронешашта*, *бурякокомбайн*, *вантажотаксі*, *вібролопата*, *вібротехнізм*. 2) Універбати, утворені внаслідок усічення слова-означення і повного збереження означуваного. Початковими скороченими компонентами виступають переважно іншомовні лексеми-морфеми прикметникового походження: *авіадвигун*, *авіажилет*, *агітвагон*, *агітпароплав*, *артснаряд*, *астрооб'єктив*, *біофільтр*, *бортредуктор*, *вальцмаса*, *велоколяска*. Продуктивність ініціальних аброморфем і виникнення значної кількості абрєвіатур ілюстрованого зразка засвідчує зростання актуальності позначуваних понять і реалій, зокрема пов'язане з появою нових машин, механізмів, пристроїв, професій, динамічне залучення компонентів іншомовного походження до словотвірної системи сучасної української мови. 3) Меншою регулярністю відзначаються абрєвіатури з першим усіченим питомо українським компонентом, які також постали на основі прикметниково-іменникових словосполучень, де лексеми-морфемами виступають:

будкераміка, будматеріали, бурвишка, бурмашина, врубмашина, вторсировина, деревзугілля. Слід зазначити ряд випадків омонімії аброморфем, що є свідченням лексикалізації абревіатур, набуття ними дериваційної потужності, залучення похідних вищого ступеня деривації до актів словотворення: *авто-* (*автомобільний, автоматичний і автобусний*). Найпоширеніші ініціальні компоненти утворюють потужні словотвірні гнізда: *авто, вібрато, гідро, динамо, електро, радіо*, де деривати уподібнюються як за першим компонентом, який залишається постійним при змінах другого компонента, так і навпаки – незмінним стає останній компонент абревіатури, а перший складник змінюється.

Комбіновані абревіатури утворюються специфічним поєднанням різних частин скорочених слів: зокрема складово-ініціальних (*термоерс*); складово-звукowo-літерно-словесних (*будммашина – машина для виробництва будівельних матеріалів*). Одна й та ж абревіатура може міняти свій лінгвостатус в залежності від того, до якої семантичної групи назв вона належить: *спец* (особа) – просте скорочення; *спец* (у назвах знарядь і засобів дії) – препозитивна аброморфема у складі контрактур.

В останні роки помічено зростання продуктивності такого способу словотворення, як телескопія, посідає проміжне місце між словоскладанням і абревіацією: нове слово виникає внаслідок злиття повної основи одного твірного слова з усіченою основою іншого або поєднанням двох усічених основ вихідних слів. На відміну від абревіації, в основу якої покладено підрядне словосполучення, телескопія орієнтується на сполучення слів із сурядним зв'язком або на розрізнення лексем, які синтагматично не пов'язані [8, 16]. Позитивними властивостями телескопізмів як засобів номінації є компактність, цілісність оформлення, виразність, яскравість внутрішньої форми, що й сприяє активізації аналізованого способу словотворення в новітній українській мові. Телескопія репрезентує явище суфіксалізації, модифікації, спрощення кінцевих основ дериватів-телескопізмів [4, 628]: *аеробус, гіробус, електробус, метробус, омнібус; алюмель, хромель; банкомат, паркомат; веломобіль, геліомобіль, електромобіль, локомобіль, мотомобіль, папомобіль, реаніомобіль, снігомобіль, сонцемобіль, чудомобіль (оказіоналізм); анаеростат (анаероби + термостат), стратостат; вібротрон, динатрон, декатрон, ігнітрон, мікротрон, оптрон, фазотрон; електропед; дефометр (деформація + метр), детонометр, інтерферометр; інтеграф (інтеграл + граф), мікрокатор (мікро + індикатор); рація (радіо + станція); стратоплан; телетайп; телефакс.*

У процесі розвитку мови у багатьох новотворах-абревіатурах з'являються спільні компоненти – абревіатурні морфемі (аброморфемі). Таких морфем у мові з'явилося багато (більше 100): *агіт-, арт-, буд-, вет-, вруб-, дез-, диз-, диф-, зап-, зем-, канц-, культ-, мас-, мед-, міськ-, орг-, плав-, пласт-, пож-*. Конструкції, схеми побудови одного слова часто дублюються в інших абревіатурах-новотворах, саме тому вони стають більш зрозумілі і легше розпізнаються. На відміну від попередніх етапів розвитку мови в наші дні високої продуктивності набули препозитивні чужомовні скорочені елементи (більше 100): *авіа-, авто-,*

агро-, *аеро-*, *алюмо-*, *армо-*, *астро-*, *біо-*, *вальц-*, які збільшують аглютинативні тенденції у мові. Вони виражають загальне значення належності до певної предметної галузі, виконують роль своєрідного семантичного кліше. Якщо така основа займає третю-п'яту препозитивну позицію у слові, вона набуває ознак аглютинативного компонента, який стандартно й однозначно вживається у композитах [4].

Продуктивним явищем поміж термінів-абревіатур на позначення знарядь і засобів дії є гібридизація. За спостереженнями науковців, переважна більшість гібридних термінів є питомими дериватами від запозичених (головним чином із класичних мов, останнім часом – із англійської мови) термінів, що в українському термінологічному просторі набули функцій твірних основ, переважно міжнародного характеру, для побудови за різними моделями і за участю дериваційних ресурсів української мови: *автосамоскид*, *бензовоз*, *мікромір*, *мікротвердомір*, *радіоопадомір*, *електрохід*. Наведені приклади характеризують окреслену тенденцію термінологічної деривації не тільки як помітну й активну, але і як продуктивну та перспективну в умовах прогресу науки у міжнародних масштабах. Перспективи мовної гібридизації, на думку Г. С. Онуфрієнко, зростатимуть в умовах інтегрування української науково-освітньої системи в європейський простір: “Урахування закономірностей розвитку національної мови та тенденції до реалізації інтернаціонального через національне при збереженні властивої їм специфіки уможливорює керованість процесами забезпечення умотивованості термінознаків, інтернаціоналізації термінофонду, що сприятиме гармонізації, уніфікації, стандартизації української термінології в сенсі завдань її лінгвістичного впорядкування” [6, 132].

Специфічним різновидом абревіації можна вважати деривацію з постпозитивними усіченими полісемічними дієслівними основами *-бур*, *-вар*, *-від*, *-віз* / *-воз*, *-гін*, *-дер*, *-кат*, *-клад*, *-кол*, *-лам* / *-лом*, *-літ*, *-мет*, *-мір*, *-міс*, *-ніс*, *-пал*, *-пис*, *-плав*, *-різ*, *-руб*, *-скид*, *-скип*, *-смок*, *-стріл*, *-тер*, *-тряс*, *-тяг*, *-хід* із значенням інструменталія. Переважають твірні перехідні (транзитивні) усічені дієслівні основи недоконаного виду зі значенням розташування в просторі, фізичного впливу на об'єкт, творення, за винятком нечисленної групи неперехідних постпозитивних компонентів (*літати*, *плавати*, *скипати*, *стріляти*, *ходити*): *пароплав*, *всюдихід*, *місяцехід*. Спостерігаються випадки, коли перехідні дієслова утворюють два типи синтагм, з якими корелюють відповідні композити: зі збереженням перехідності / без збереження перехідності, при цьому композити з постпозитивним безсуфіксним дієслівним компонентом набувають різної семантичної структури: знаряддя характеризується з погляду сили, яка приводить його у дію “возить силою електрики, пари, турбін” – *електровоз*, *паровоз*, *турбовоз*; знаряддя характеризується з погляду того, яку воно виконує дію “возить вугілля, нафту, ліс” – *вуглевоз*, *нафтовоз*, *лісовоз*. Дієслівні основи в межах розглянутих дериватів бувають як з префіксами, так і без них, при цьому безсуфіксна дієслівна основа здебільшого є безпрефіксною: *хліборіз*, *спиртомір*, *фарботер*.

Поліфункціональність постпозитивних дієслівних коренів у межах дериватів з інструментальним значенням можна проілюструвати так: *водовоз* (особа) – *ваговоз* (знаряддя, порода коней), *груповод* (особа) – *водопровід*, *торботряс* (особа) – *солomotряс* (знаряддя дії), *козоріз* (особа) – *хвилеріз* (знаряддя дії) – *тілоріз* (рослина) – *листоріз* (тварина, комаха), *кривоніс* (особа) – *ломиніс* (рослина) – *качконіс*, *довгоніс* (тварина) – *мечоніс* (риба), *каменолом* – *хвилелом*, *кровосос* – *пилосос*, *землемір* (особа) – *зливомір* (знаряддя дії).

Характерною ознакою комбінаторних елементів складноскорочених дериватів із значенням інструменталія, зокрема з постпозиційними власне українськими дієслівними основами, є висока сполучуваність основ одна з одною, здатність виступати носіями узагальненого словотвірного значення “предмет, що виступає засобом дії / знаряддям праці”, вступати в корелятивні відношення з іншомовними відповідниками: *-фор* – *-нос*, *-граф* – *-пис*, *-метр* – *-мір* (у сучасній українській мові розрізнення таких моделей відбувається за рахунок зіставлення значень “лічити, перераховувати” і “міряти, вимірювати”, а елемент грецького походження *-метр* поєднує ці два значення). У межах назв з інструментальним значенням функціонують дві дієслівні основи *-метр* і *-мір*: *газомір* – *газометр*, *тепломір* – *тепметр*. Дериватів із постпозитивним – *мір* – назв знарядь дії значно більше порівняно з подібним класом назв людей.

При цьому запозиченим основам, які найчастіше використовуються в термінологічній лексиці, властиві ширші комбінаторні можливості: *спектрограф*, *кардіограф*.

За спостереженнями Н. Ф. Клименко, “коли має місце паралельне використання тих самих основ двома різними словотворчими категоріями, стає очевидним їх розрізнення не стільки завдяки іншому афіксальному оформленню, скільки завдяки різній продуктивності основ. <...> Такі основи використовуються з високою регулярністю і частотою в межах однієї словотвірної категорії (істот) і засвідчені поодинокими прикладами в другій словотвірній категорії (неістот)” [4, 355].

Характеризуючи сполучуваність твірних основ у межах композитних назв знарядь дії, слід відзначити такі явища, як закріплення певної форми компонента складного слова за певним семантичним множником (у назвах істот чи знарядь дії): *-лов*: *звіролов*, *птахолов* – *-ловка*; *-роб*: *винороб*, *тістороб* – *-робка*: *маслоробка*; *-дув*: *склодув* – *-дувка*: *повітродувка*; *-руб*: *лісоруб* – *-рубка*: *м'ясорубка*; *-вар*: *соковар* – *-варка*: *соковарка*. Спостерігаються випадки різного оформлення другого компонента складноскороченого слова в межах одиниць однієї семантичної групи (з нульовим та субстанційним суфіксом): *гичкоріз* – *вуглерізка*; *тістоміс* – *тістомісилка* – *тістомішалка*; *фарботер* – *льонотерка*; *стругач* – *стругачка*; *сікач* – *сікачка*.

Зрідка в межах одного словотвірного типу в одному слові поєднуються різні семантичні множники (істота – знаряддя дії): *ваговоз* (порода коней, вантажний автомобіль); *кригоруб* (робітник, сокирка альпіністів); *мухоловка* (птаха родини горобиних, багатоніжка (рослина), пристосування для знищення

мух); *склоочисник* (речовина – предмет); *водокачка, льоносушарка, лісопилка, посудомийка, вуглемийка, гноївкозбирач, плодоовочесушарка* (місце, приміщення – предмет).

Розвиток абрєвіації як способу словотворення рухається у напрямку більшої регламентованості. Найбільш продуктивними є утворення абрєвіатур з повторюваними у багатьох словах компонентами. Це підтверджується кількісним збільшенням систем іншомовних, переважно греко-латинського походження, відприкметникових аброморфем, що дають уявлення про особливості термінотворення і номінації у кожній конкретній терміносистемі, а також про систему відповідних понять і принципи їх класифікації. Дедалі сильнішою виявляється тенденція до створення абрєвіатур-термінів, зовні схожих на звичні слова. Продуктивні нині різновиди абрєвіатур засвідчують поєднання двох чи більше іменникових (прикметникових) компонентів. Абрєвіатури як специфічні деривати виконують мнемотехнічну функцію та функцію конденсації. Характерною особливістю абрєвіації як термінологічної деривації є вироблення і використання цілого кола стандартних терміноелементів, кількісне збільшення корпусу абрєвіатур різних типів, зокрема ініціальних відіменних, що сприяє семантичній регулярності відображенню актуальних родо-видових відношень, зумовлює економію мовних засобів.

Перспективу дослідження становитиме систематизація валентісно-дистрибутивних особливостей аброморфем у семантичному полі інструментальності по лінії їх словотвірної активності (продуктивності), що важливо для вивчення механізму відбору норм активних одиниць і варіантів, для подальшого з'ясування словотвірної синонімії, омонімії, варіювання.

Література

1. Віняр Г. М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові (на матеріалі усного і писемного мовлення 80-х початку 90-років ХХ століття) : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.02 "Українська мова" / Г. М. Віняр. – Дніпропетровськ, 1992. – 16 с.
2. Думчак І. М. Універбація в українській мові : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 "Українська література" / І. М. Думчак. – Івано-Франківськ, 1998. – 16 с.
3. Каховская Л. Ф. Аббревиация как способ словообразования : автореф. дис. ... к. филол. н. : 10.02.19 "Теория языка" / Л. Ф. Каховская. – Минск, 1980. – 16 с.
4. Клименко Н. Ф. Телескопия : українська мова : [енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.
5. Колесников Л. В. Аббревиатуры как лексические знаки в русском языке / Л. В. Колесников // Формирование и функционирование специальной лексики в русском языке : [сборник научн. статей]. – Днепропетровск : Днепропетровский госуниверситет, 1978. – С. 60–65.
6. Онуфрієнко Г. С. Мовна гібридизація термінологічного знака як продуктивна дериваційна тенденція / Г. С. Онуфрієнко // Ономастика і апелятиви : [зб. наук. праць. / за ред. В. О. Горпинича]. – Дніпропетровськ : Пороги, 2004. – Вип. 21. – С. 129–132.
7. Словотвір сучасної української мови / [за ред. М. А. Жовтобрюха]. – К. : Наук. думка, 1979. – 406 с.
8. Стишов О. А. Глобалізаційні процеси в сучасному українському словотворі / О. А. Стишов // Ономастика і апелятиви : [зб. наук. праць / за ред. В. О. Горпинича]. – Дніпропетровськ : Пороги, 2004. – Вип. 21. – С. 15–25.

Анотація

Актуальною проблемою сучасної українистики є вивчення аббревіації як продуктивного способу термінологічної деривації. Основні завдання, поставлені в статті, – визначення деяких особливостей розподілу аброморфем у дериватах на позначення знарядь і засобів дії, зумовлених словотвірною будовою цих дериватів і дією продуктивних тенденцій словотворення у межах аналізованого класу слів.

Ключові слова: аббревіація назв знарядь і засобів дії, аброморфема, дистрибуція аброморфем.

Аннотация

Актуальной проблемой современной украинистики является изучение аббревиации как продуктивного способа терминологической деривации. Основными задачами статьи являются определение некоторых особенностей распределения аброморфем в дериватах со значением орудий и средств действия, обусловленных словообразовательной структурой этих дериватов и действием продуктивных тенденций словообразования в пределах анализируемого класса слов.

Ключевые слова: аббревиация названий орудий и средств действий, аброморфемы, дистрибуция аброморфем.

Summary

Studying of abbreviatiry as the productive methods of the terminological derivation is an actual problem of modern Ukrainian linguistics. Primal problems which are delivered in the article reveal the distribution the morphemes of the abbreviation meaning of instruments and of action, the determination of the word-building structure and the productive tendencies of the derivation in this words class.

Keywords: the abbreviation meaning of instruments, the abbreviation of the morphemes, distribution the morphemes of the abbreviation meaning of instruments and of action.

УДК 371:811

Романюк В. М.,

здобувач,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЛІКАЦІЯ СОМАТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

У сучасному мовознавстві збільшується кількість робіт, спрямованих на дослідження проблем когнітивної лінгвістики, що безпосередньо пов'язано з розглядом мови як соціально зумовленого фактора. Антропологічні виміри дійсності та внутрішній розвиток мовознавчої науки призвели до вивчення лексико-граматичної групи соматичної лексики, яка являє собою цілісну систему, що має постійну кількість об'єктів номінації та конкретний склад лексичних одиниць. Це один із найактуальніших об'єктів вивчення та дослідження в порівняльно-історичних, структурно-порівняльних і лінгвокультурних працях вітчизняних і закордонних лінгвістів [9, 200].

При цьому міжтематичні зв'язки соматизмів, інтенсивність деривації на їхній базі докладно не розглядалися; досі не зібрано й не проаналізовано соматичну лексику всієї української мови [8, 21].

Людина почала усвідомлювати себе серед навколишньої дійсності й визначати себе як особу безпосередньо через органи чуття й частини власного